

El poema que m'havia arribat per correu era un enigma. Gairebé tots els poemes superiors ho són, però aquest —escrit a mà amb una tinta que el temps havia esbravat, sobre un paper que groguejava igual que els pètals blancs quan es panseixen— ho era no només perquè suggeria una revelació fonamental humana que després s'esquitllava deixant un rastre tremolós, sinó perquè no estava signat, i m'intrigava molt qui el podia haver fet. Me l'havia enviat l'editorial dins d'un sobre a nom meu, però sense adreça ni remitent, un remitent que l'editor tampoc sabia. Algú que em devia conèixer vagament em trametia aquells versos torbadors d'un autor ancià o ja mort. I ho dic perquè tot feia pensar que qui ho havia escrit era una persona antiga. Es notava tant en el paper envellit com en la grafia regular i elegant, amb una lletra decantada i punxeguda on les *t* ressaltaven per la ratlla transversal més gruixuda i lleument aixecada a l'extrem. Era la lletra d'algú que havia après calligrafia en una escola del passat. I, tot i que vaig indagar qui podia ser, perquè la qualitat del poema feia pensar en un escriptor reputat, vaig desistir: cap traç tenia correspondència amb les paraules manuscrites d'algun poeta famós.

La poesia pot ser una estranya oferta de bellesa que ens suggereix coses inesperades, i que a vegades ens provoca una benigna catarsi alliberadora. Però pocs poemes aconseguie-

xen tot això. El que m'havia commogut tenia aquests atributs. A cada lectura hi descobria una mirada més fonda i elegíaca de la condició humana, tot i que estava escrit sobre un fons idíl·lic. Efectivament, el poema parlava d'uns nens en l'esplendor de la seva innocència jugant en un jardí frondós. Però el poeta no feia concessions; no exaltava la innocència ni es planyia d'una infància perduda, sinó que, en un tomb inesperat, discorria sobre la tristesa que provocaven a l'autor aquelles criatures solars. Era un bell poema, i l'emoció creada s'escapava de qualsevol consideració com s'escapen aquells somnis en què estem a punt d'haver alguna cosa extremadament preuada un instant abans de despertar-nos.

Però encara m'inquietava més un altre fet: aquells versos tenien un poder evocador que em transportava a la meva infància percebuda allà, molt lluny, i no sabia per què. De casa estant, amb el poema a la mà, veia amb vertigen l'abisme que s'obria des del pinacle de la meva edat fins a l'època en què era un nen. I els versos em desvetllaven imatges adormides d'un lloc en un temps que m'afigurava no només oblidat, sinó definitivament desaparegut. Vaig fer el pensament d'explorar una flora oblidada en els boscos de quan era petit en el poble on passava els estius. Les evocacions d'aquells anys preliminars es van desvetllar d'un son profund. I el record de la innocència dels dies inicials es van barrejar de seguida amb els esdeveniments desconcertants i encara no esclarits que havien passat en aquell lloc. Volia acabar d'aixecar el teló de la memòria i, en concret, dels indrets i dels rostres que em feia l'efecte que ressonaven en el poema anònim. I, com aquelles plantes adormides en un món inferior que en una primavera plujosa es despertaven i s'enlairen exuberants, les reminiscències van créixer més del que podia sospitar; i van obrir-se flors. Com les reminiscències, eren belles, i sovint amargues.

I

Parlo de fa molts anys. El món inaugural era com un infant, els dies que se'n van encara no fugien, i jo era un nen perplex davant de l'alba. A l'estiu, de la sega a la verema, amb pares i germans em traslladava de Girona a Mata, a tocar de Banyoles, on la mare havia exercit de mestra durant força cursos. A l'hivern, per Nadal, hi tornàvem. Rememoro amb esforç els fets passats, però recordo bé, quan arribava al poble, l'alegria de l'aire que aspirava, impregnat de l'olor dels cereals granats i les primeres fruites. Em venen a la ment escenes de l'estiu dels meus deu anys, aquella llum primigènia, la força de l'aurora de la vida, com un infantament, i veig cada cop més amb transparència aquells mesos distants com si els paisatges en els quals jo era present sorgissin lentament de la boira del cervell de la mateixa manera que els nostres ulls s'adapten a la nit i entreveuen l'esbós de coses confuses.

Haviem baixat del carrilet de vapor de Banyoles a l'estació del poble, carregats de maletes i un mundo, i, mentre el tren arrencava altra vegada amb estossecs i xiulets de la locomotora —els veïns deien que era una Krupp de no sé quina potència esfereïdora—, a mi se'm despertava aquella joia biològica que sentia intensament quan m'endinsava en la natura pròdiga dels voltants del poble. I, en efecte, els alts plàtans de la carretera que ja s'havien carregat de fulles, els camps de blat

a punt de segar que, com un mar groc, onejaven suaument a Les Costes i a la plana, els fruiters de can Prat amb les seves ombres lleugeres a terra i la promesa de fruites gustoses a les branques, o el xiprer hieràtic que, ja de lluny estant, distingíem al nostre jardí feia l'efecte que ens estaven esperant per donar-nos la seva benvinguda. I a mi, ara, el xiprer i els camps se'm confonen després de tants anys amb la imatge fulgurant d'aquella pintura de Van Gogh que no em puc treure del cap, en la qual el color gairebé negre d'aquells arbres densos i esvelts s'oposa al groc, ataronjat de tan intens, del blat. Així es trasbalsen els records que, macerats pel temps, es confonen amb la fantasia i el desordre dels somnis.

Amb prou feines el pare obria el portal del jardí i la porta de casa, el meu germà i jo entràvem a cuitacorrents i recorriem passant via les habitacions obrint les finestres com si haguessim d'inspeccionar cada estança abans de prendre'n possessió i espantar-ne els espectres que s'havien infiltrat durant els mesos en què la casa havia estat deshabitada; una manera, intueixo, de recuperar les estades, a vegades eufòriques, a vegades plàcides, que havíem passat allà.

La mare em va demanar que anés a buscar la Teresina de cal ferrer; vaig sortir altre cop, cames ajudeu-me, cap a la forja d'en Miquel, el seu marit, però me la vaig trobar a mig camí que ja venia. Quan el tren s'aturava a Mata, tothom sabia, al cap d'un moment, qui n'havia davallat, i ja s'havia escampat la veu que la senyora Mercè i el senyor Joaquim havien vingut de Girona, com de costum. La Teresina, que ens havia fet de mainadera a mi i al meu germà, i ara ens feia l'endreça de la casa, havia estat sempre, per a nosaltres, un ésser benefactor. Era una dona prima i llesta, de moviments apressats i precisos que nosaltres admiràvem; segurament era jove, tot i que als nostres ulls infantils tots els grans eren

grans i tenien, si fa o no fa, la mateixa edat. Ens l'estimàvem, no pas per els amanyacs que segurament ens havia fet de petits i que ara ja no ens feia, sinó perquè ens tractava de tu a tu, ens deia coses com «gínjol», «escotorit» o «argent-viu», i ens esperonava a fer feines que ens feien sentir superiors. I mentre ella ara ajudava els pares a treure la pols, fregar el mosaic, fer els llits i desar a la cuina els comestibles que portàvem, no parava d'enraonar amb la mare, que estava al cas de la xerrola de la dona, i fins i tot la incitava suaument per assabentar-se de les noves del poble. «No acabarem mai, senyora Mercè. Aquests dos galls estaran tota la vida armant brega. Ara, la denúncia d'en Sanaüja no té perdó de déu. I se'n sortirà, perquè és un peix que es porta l'oli. I ja veurem si s'acaba aquí, perquè quan no sigui això serà una altra cosa. Com que tot plegat ve de lluny, són rancúnies que no es curen. No hi ha res a fer.» «Ja tens raó, ja, Teresina», falcava la mare. «Encara sort que molta gent s'ho agafa a bon any», postil·lava la Teresina, «perquè abans, el poble estava ben partit, i la malleïda Guerra ho va enverinar més; ja ho sap vostè. Emprò ara la gent ja no s'hi fica tant. Qui s'hi ha de ficar, si en pot sortir ben escaldat!...» La mare li devia demanar per en Miquel, perquè la Teresina no parava, «com sempre, senyora Mercè, només sap donar cops de mall sense aturador. No sé d'on treu la força», deia amb un simulat menyspreu que no podia amagar l'admiració per aquell seu home que a mi em semblava una figura èpica. «Ara, li treus el mall i es queda com un estaquirot, un ninot que no sap què fer de les mans. I per acabar-ho d'adobar, curt de paraules.» I tot plegat sense deixar de fregar impetuosament amb els genolls a terra, com si el mosaic fos un enemic.

Nosaltres, després d'endreçar en un tres i no res les poques coses que portàvem a les nostres maletes, sortíem a jugar

al prat de darrere amb la pilota que teníem al quarto dels mals endreços. I al cap d'un moment, arribaven, corrent, en Ceto i en Josep de can Paliro, en Manel de can Costa i, una mica més tard, l'Alfred de can Folch, que sempre era el més cal·mós, com si es mirés la vida des de la distància. Xutàvem la pilota amunt i avall amb l'excitació de l'eufòria, mentre en Ceto ens donava noves amb engrescament: que a can Pedreres havien començat a segar el blat; que a can Costabella s'hi posarien la setmana vinent i que ell hi volia anar a segar com un més; que els de can Fruitós havien engrandit l'hort... El seu germà Josep, més pràctic, explicava els progressos de la família: el pare havia comprat xais lletons, i ens va dir si els volíem veure. L'oferiment ens va disparar com una ballesta.

Vam deixar la pilota i vam sortir corrents pels corriols que arrencaven del límit del prat, al costat del rec i dels camps de blat. Devíem semblar un ramat de cabirols que treien el cap per damunt de les altes espigues a punt de segar, corrent veloços cap als darreres de les cases del carrer de baix fins a l'era de can Paliro. A la cort, mentre el marrà s'ho mirava amb malfiança, en Josep agafava dos petits anyells que tremolaven, estranyats de ser allà. Tenien el pèl, encara curt, blanc com un núvol de cotó fluix, i els abraçava amb un afecte que ara se'm fa entendridor, tot i saber que, en la pràctica d'una família que tenia bestiar i carnisseria —tradicció que en Josep havia interioritzat de ben petit—, un xai era un bell animal, sí, però també una bèstia que acabaria degollada i esquarterada, probablement per ell mateix, que ja anava aprenent totes les destreses i les crueltats inexorables d'un bon pagès ramader.

En Comte, el pare, venia cap a les quadres amb un sac d'ordi per posar a la menjadora dels xais, i quan ens va veure al meu germà i a mi, ens saludà i ens demanà pels pares. Era

un home alt, prim, de faccions dures que semblaven tallades en fusta, i que més tard, després de veure la pel·lícula *Ben-Hur*, identificaria amb la figura del protagonista. La mare, en canvi, era una senyora més aviat plena i baixeta que despatxava a la carnisseria de la part del davant. Quan vam entrar des dels estables a la casa, també ens va saludar somrient mentre espellava amb força un conill penjat d'un clau per les potes de darrere, amb prou feines reconeixible si no fos pel cap amb els ulls sortits que et miraven incrèduls, com agafat per sorpresa, perquè la resta del cos deixava veure la carn rosada mentre la pell, amb les estrebades, anava sortint com qui treu una funda.

Els pares no ens deien mai l'hora que havíem de tornar. No calia. El nostre rellotge intern funcionava amb la precisió d'un cronòmetre. Quan el sol es ponía rere les muntanyes de Rocacorba, la veu callada de la natura, que tenia la fermesa de les coses ineluctables, ens deia que havíem de tornar a joc, exactament com els pardals, les garses i els tudons, que s'anaven retirant entre les branques més fosques i dins dels nius gairebé invisibles en el fullatge; o els xais que s'aplegaven a la cort tornant de les pastures; o les gallines que entraven als corral després d'una darrera escataïnada. Llavors, l'òliba aixecava el vol, com més tard vaig saber que ho feia l'òliba d'Atenea a aquella hora —hi ha coses immutables—, i el caient de la nit ens tornava a la plàcida hospitalitat de la sala d'estar, mentre aquell ocell nocturn regnava en la fosca d'un arbre i els seus ulls grossos, que no ens atrevíem a mirar, presagiaven alguna lenta desgràcia.

Els vespres d'estiu els moviments a casa venien governats per la meteorologia com gairebé totes les coses en un poble de pagès. Si la calor no sufocava, ens quedàvem a dins.

La mare no deixava mai de feinejar, o d'entretenir-se brodant o fent ganxet, afers que m'interessaven ben poc. El pare llegia i, de tant en tant, encenia la pipa, que, distret amb la lectura, se li apagava. A una determinada hora, engegava la ràdio, una Telefunken que a mi em transportava a llocs inaccessibles, en part perquè el pare escoltava a vegades emissores en francès, una llengua exòtica per a mi, però principalment perquè a la pantalla del dial hi constaven el nom d'emissores que se suposaven molt conegudes, com Oldenburg, Basel, Strasbourg, Hilversum... que encara recordo perquè els embarbussaments que s'aprenen de petit són estranyament perennes; paraules que, d'altra banda, m'incitaven a imaginar ciutats llegendàries, perdudes al mapamundi, on devien passar fenòmens que sobreixien la meva fantasia.

Sovint, però, m'abstreia en la lectura, sobretot d'ençà que el pare em va regalar un llibre que em va deixar febril: *Los hijos del capitán Grant* d'en Julio Verne, que d'aleshores ençà, em va semblar l'escriptor més important de les lletres universals. Però si, arribat el juliol, la xafogor envaïa la casa, havent sopat, quan l'entrellum del vespre tenyia el cel de cap a cap, ens assèiem al pati del davant, al costat de jardí, que desprenia la delicada flaire dels llorers barrejada amb la de les gardènies que la mare havia plantat, i encara, la del xuclamel que s'enfilava, trèmol, pel mur de tanca lateral i perfumava l'altra part del verger mentre atreïa els insectes alats. I allà, asseguts, els pares enraonaven pacíficament, tot i que aquesta vegada amb indignació continguda, perquè la conversa tractava de la denúncia d'en Sanaüja a en Folch per motius que, tot i que ningú coneixia amb certesa, tothom intuïa: l'Estanislau Folch era un republicà reconegut, i l'August Sanaüja un falangista del morro fort. Mentrestant se

sentia el rauc remot de les granotes als recs, i nosaltres, sota la fosca d'un crepuscle ja tancat i la imminència de la nit blava, imaginàvem felicitats arcanes sense pensar, ni de lluny, en el fat i en el futur, que sempre acaben essent insospitats.